

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Lezen met een roomse bril: opvattingen over literatuuronderwijs in katholieke scholen 1868-1924

Noot, A.

Publication date
2010

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Noot, A. (2010). *Lezen met een roomse bril: opvattingen over literatuuronderwijs in katholieke scholen 1868-1924*. [, Universiteit van Amsterdam]. Zuidelijk Historisch Contact (ZHC).

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Voorwoord

In april 2004 ontmoette ik in Tilburg frater Caesarius Mommers (1925-2007), 'de leesvader van Nederland'. Leerden kinderen vroeger lezen met de woorden aap-noot-mies, vanaf 1963 verscheen in groep drie van veel basisscholen de reeks boom-roos-vis uit Caesarius' methode *Veilig leren lezen*. Mommers behoorde tot de congregatie van de Fraters van Tilburg. Sinds de congregatie in 1844 werd opgericht door bisschop Joannes Zwijsen, hebben fraters een belangrijke rol gespeeld in het katholieke onderwijs in Nederland. Zij stichtten vele scholen en ontwikkelden ook onderwijsmethoden die gedrukt werden op de persen van een eigen drukkerij, de 'Stoomdrukkerij van het R.K. Jongensweeshuis'.

Ik hoopte dat de 'leesvader' mij iets zou kunnen vertellen over de mogelijkheden van een onderzoek naar de opvattingen over lees- en literatuuronderwijs in katholieke scholen. Mommers was enthousiast over mijn plan en verklaarde dat het hoog tijd werd dat het voortgezet leesonderwijs in Noord-Brabant eens onder de loep werd genomen. Er was boven de grote rivieren volgens Mommers al meer dan voldoende gepubliceerd over literatuuronderwijs, terwijl er in Zuid-Nederland op dit gebied nog nauwelijks onderzoek was gedaan. Na dit gesprek daalden wij af in de catacomben van het Generaalat van de Fraters van Tilburg en kreeg ik een rondleiding in het omvangrijk, prachtig geordend archief, waarin veel materiaal over lees- en literatuuronderwijs in meterslange archiefkasten is opgeslagen.

Vanaf dat moment ben ik met mijn onderzoek begonnen. Zo'n onderzoek moet natuurlijk door een hoogleeraar worden begeleid en ik prijs mij gelukkig dat Marita Mathijssen, hoogleeraar leerstoelgroep Moderne Nederlandse Letterkunde aan de universiteit van Amsterdam, bereid was de begeleiding als promotor op zich te nemen.

De eerste jaren heb ik met mijn collega van het Heerbeeck College in Best, Ton Kox, materiaal verzameld dat als uitgangspunt zou kunnen dienen voor ons onderzoek naar de onderwijsactiviteiten van de fraters. Samen schreven we met medewerking van Lily Coenen, docente Europese literatuurgeschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam, van 1994 tot 1998 een moderne, grensoverstijgende literatuurmethode en we hadden het idee dat we nu weer met z'n tweeën iets zouden kunnen publiceren over de pioniers van het literatuuronderwijs in de negentiende eeuw. Maar we realiseerden ons aanvankelijk niet hoeveel tijd en energie het schrijven van een proefschrift met zich meebrengt. Omdat ik sinds 2004 in de vut was beland, had ik wat meer tijd te besteden dan Ton, die een volledige baan met een onderzoek probeerde te combineren. We besloten in 2007 daarom af te zien van een dubbelpromotie en de onderzoeken in een verschillend tempo af te ronden.

Alleen verder gaan betekent, zo las ik in een aantal voorwoorden van proefschriften, een solitaire bezigheid: een eenzame ontdekkingsreis door archiefmateriaal, het schrijven en herschrijven van hoofdstukken. In mijn geval werd die zoektocht en het schrijfproces vele malen onderbroken door waardevolle contacten. Een aantal van die voor mij belangrijke contacten laat ik de revue passeren.

Allereerst wil ik mijn promotor Marita Mathijssen noemen. Zij heeft met buitengewoon grote inzet het schrijfproces begeleid en mij doen beseffen dat de literatuur van de negentiende eeuw een historische sensatie teweeg kan brengen. De vele gesprekken met haar waren inspirerend, en wanneer bij mij de twijfel over de voortgang van het onderzoek toesloeg, stimuleerde zij mij om met soms weer andere invalshoeken verder te gaan. Maar ook anderen hebben de moeite genomen mijn hoofdstukken over literatuuronderwijs kritisch te lezen. Zo heb ik veel bezoeken afgelegd aan het Huygens Instituut in Den Haag, waar Ton van Kalmthout senior onderzoeker is. Hij heeft in de loop van een jaar alle hoofdstukken gelezen en van kritisch commentaar voorzien. Ik kijk met plezier terug op de gesprekken die ik met hem had.

Ik ben ook dank verschuldigd aan Mathijs Sanders die mij met zijn studie 'Het spiegelend venster' de weg wees in het woud van publicaties over mijn onderwerp en die ook bereid was de concepttekst van het manuscript te lezen. Zijn opmerkingen raakten de kern van mijn onderzoek. Een andere deskundige, Gert-Jan Johannes, deed onderzoek naar negentiende-eeuwse literatuurmethoden in Noord-Nederland. Hij las een oerversie van mijn hoofdstuk over literatuurmethoden en deed mij inzien hoe onvolledig ik daarin te werk was gegaan en hoe ik verder zou kunnen gaan.

De lijst van personen die een belangrijk aandeel hebben gehad in de totstandkoming van 'Lezen met een roomse bril' is nog lang niet compleet. Zo heb ik een aangeename herinnering aan het gesprek over de oerversie van weer een ander hoofdstuk met Marit Monteiro, hoogleraar Geschiedenis van het Nederlands Katholicisme aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Zij gaf mij bij de bespreking van dat hoofdstuk een college over katholicisme in de negentiende eeuw dat ik niet gauw zal vergeten.

Toen mijn manuscript de eindversie nabij was, heb ik Lily Coenen gevraagd de tekst nog eens goed door te lezen. Haar opmerkingen hebben veel bijgedragen aan de leesbaarheid van de tekst.

Er waren niet alleen contacten met individuele meelezers, maar ook ontmoetingen met andere buitenpromovendi. Arnoud-Jan Bijsterveld, hoogleraar Cultuur in Brabant aan de Universiteit van Tilburg organiseerde buitengewoon inspirerende bijeenkomsten in Tilburg en Marita Mathijssen organiseerde deze in Amsterdam.

Ik dank de archivaris Jan Heerkens en zijn opvolger Rien Vissers die in het archief van de Fraters van Tilburg zeer behulpzaam waren in het zoeken naar oude, vergeelde, maar historisch waardevolle documenten. Voorts dank ik de medewerkers van de Brabant-Collectie van de Universiteit van Tilburg, die talloze tijdschriften en literatuurmethoden uit de depots haalden. Veel waardering heb ik ook voor het werk Ton Thelen die als eindredacteur van Stichting Zuidelijk Historisch Contact het manuscript consciëntieus heeft gelezen.

Boxtel, voorjaar 2010

Bram Noot